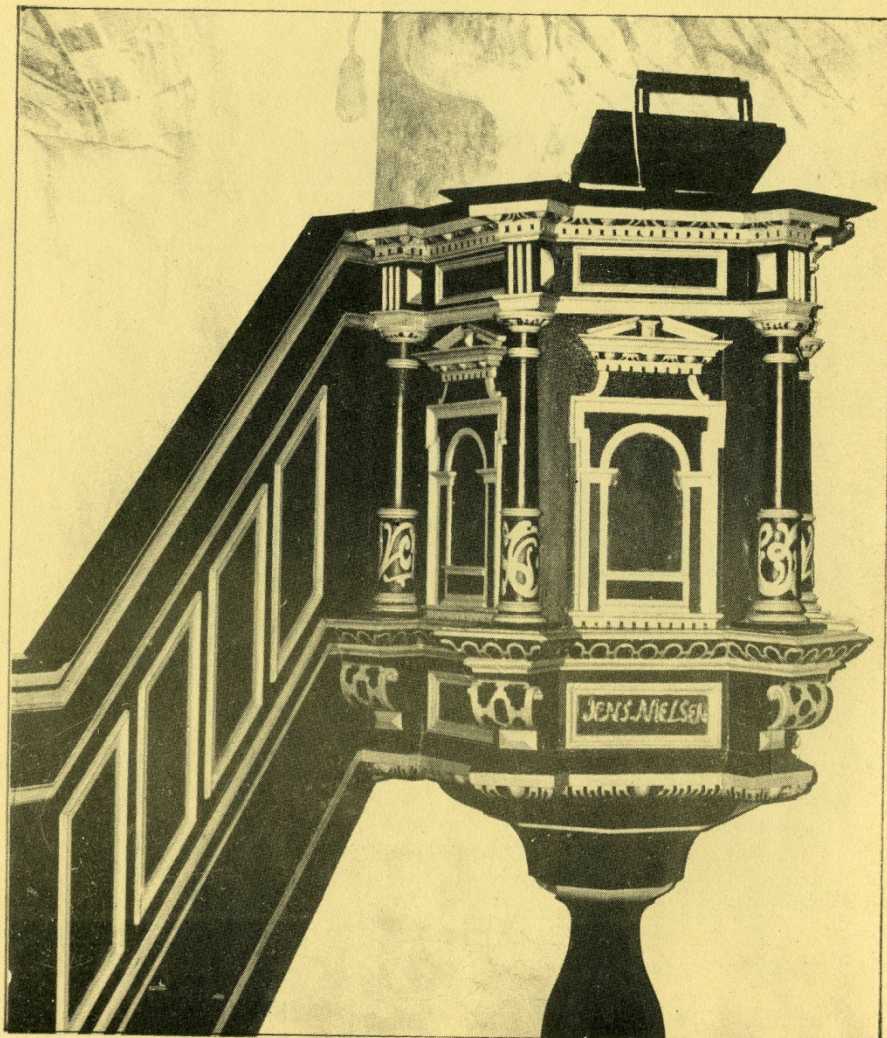

Adressefelt

BYGDEMAGASINET

NR 6

DESEMBER

1986

God jul — godt år — 87

Bygdemagasinet

Prestegårdsjordet 8, 3440 Røyken

Organ for Røyken historielag

Redaktør: Ole Sønju, Prestegårdsjordet 8,
3440 Røyken, tlf. 854138

Innhold	side
Røyken-jul gjennom tidene	1
Røyken-nissen	3
Julekortet	5
Dramatisk julereise gjennom Røyken for 190 år siden	6
Et dystert 70-års minne: Røyken Sygehjem i flammer	10
Jul i krigsårene	13
Julegave for fingernemme	14
Julekonkurranse	15
Årbok 1986	16
navnskilt ved Kornmagasinet	18
Litt fra Grimsrud og Gjerdal	19
Nye medlemmer	20
Rettelse	20
Vervekampanjen	21
Formannen har ordet: Fra det ene jubileumsåret til det neste Besøk i Riksarkivet - blir du med?	21 22
Bryggerhuset på Gjellum sikret	22
Turberetninger: Markvandring Nærnes - Baarsrud	23
Teknisk kulturminne Engene	25
Vi sakser fra folderen	26
Kruttbehandling anno 1776	28
Populær Stationsmester	28
Folkeeventyr fra Røyken	30
Fagfolk studerer Bygdemagasinet	31
Røyken og Vinterlandbruksskolen	32
Styret i Røyken historielag	32
Neste utgave	32

(Redaksjonen avsluttet 12. november 1986)

Røyken-jul gjennom tidene

Julehøytiden nærmer seg. I dette nummer av Bygdemagasinet vil vi derfor presentere en del historisk julestoff med lokal tilknytning. Men når det gjelder selve feiringen i Røyken så skiller ikke denne seg særlig fra feiringen andre steder i distriktet.

Om juleforberedelser har Harald Kjekstad skrevet ned noe om hvordan dette foregikk på Kjekstad gård før århundskiftet. Vi siterer fra boka:

En særlig travel tid var det jo når julen nærmet seg. Jeg kan aldri huske at det ble solgt slakt fra gården i den tid. Husholdningen var jo så stor at alt gikk med her hjemme, og slakteren, gamle Per Tronstad hadde arbeide i flere dager. Moder var meget pertentlig med at alt ble tatt vare på, så det ble mye arbeide. Storparten kom nok i saltebaljene, men det som skulle brukes som ferskt, ble hengt opp til frysing, hvoretter det ble gravet ned i kornbingene. Massevis av blodpølser ble lagt ned i saltebalje - onkel Edwards livrett -. Så massevis av dentids hermetiske 2-liters blikkbokser, som var snekker Johan Grettes jobb å lodde så de ble tette. Vi hadde dengang høye ruver med gamle brukte flate talerkner av tinn som var fortrent av mer moderne serveringssaker. Disse gamle tinnfat og talerkner sto i et benkeskap i bryggerhuset, hvor Johan Grette drev med loddningen. Og disse gamle tinnsaker brukte han til loddetinn. Det gremmer meg idag å tenke på hvordan disse ruver minket år for år inntil vi ikke hadde fler igjen av dem. Men det var en tid da ingen tenkte på å bevare gamle ting.

Og talglys ble støpt og lagt i kasser, og dette arbeide kunne også vi barn være med på, og vi syntes det var morsomt. Det var jo talglys på tjenerskapets værelser, mens det i stuene og hos bestemor på hennes soveværelse var hengellamper. Og på fars kontor i 2den etasje en messing stålampe, som om aftenen ble flyttet inn på fars og mors soveværelse. Samtidig vil jeg nevne at etter sigende kom de to første lampene her i Røyken til Kjekstad - som moderatorlamper, d.v.s. en kransformet oljeholder med en veks i mitten. Disse to lamper ble før min tid omlaget til parafinlamper, og den ene av dem, den høye praktfulle messinglampen er nå elektrisk. Den andre høye messinglampen er bevart som parafinlampe.

Harald Kjekstad har også beskrevet barnas "skreddertimer" foran jul. Vi siterer nok et avsnitt fra boka:

I gamle dager samledes vi barna foran kaminen i stuen når det begynte å nærme seg jul. Den gang hadde vi noe som het "skreddertime" når det ble for mørkt til å gjøre noe inne med lekser og annet, men for lyst til å tenne lampene. I denne skumringstid satt vi i en halvring foran kaminen, og far hadde alltid sørget for at vi hadde tyri til jul. Og så fortalte far "verdensreisen" som var titlen på disse timene. Denne verdensreise besto i at far tok oss med til jungelen i Afrika, der slapp han oss løs hver for seg, og så fortalte han hva hver enkelt av oss hadde opplevd. Vi guttene hadde jo mest drevet på jakt, mens Tora og Anna hadde hatt fredligere opplevelser. Vi møttes jo av og til, og det var ved disse møtene vi fortalte hverandre om hvilke eventyr vi hadde opplevd, men det var altså far som fortalte for hver av oss. Denne verdensreisen gjentok seg hver år gjennom lang tid, inntil vi ble så store at hver av oss skulle ut på vår egen verdensreise. Men den ville nok bli mer jordbundet enn fars, for da reiste vi både under vann og i løse luften. Det har falt meg inn at verdensreisen for hver enkelt av oss nå må sies å være avsluttet! - skriver Harald Kjekstad som 80-åring omkring 1960.

Harald Kjekstad på jakt i Afrika

Men tilbake til juleforberedelsene. Det var gammel skikk at slakting bare måtte skje når det var voksende måne. Slaktet skulle bli drøyere da. Kjøttet ville vokse i gryta og flesket svelle i Panna. Og pølsene ville fylle bedre ut i skinnet.

Selvsagt skulle det gjøres hovedrent i huset til jul. Og på Vear f.eks. hadde de trehvitt gulv i stua. Dette ble skurt med vann og sand. Etterpå strødde man småhakket einer utover. Da luktet det høytid på lang lei.

På låvebrua ble det gjerne plassert to småbjørker med kornband i, ei på hver side av låvedøra. Småfuglene skulle selvsagt også ha julemat.

Og inne i storstua besto gjerne julekveldsmaten av ribbe, pølse og risengrynsgrøt. Mølje og lutefisk hørte også med.

Julegaver var mindre utbredt i gamle dager enn i dag.

For 100 år siden var det bare ei kirke i bygda, Røyken kirke. Til messen juledag var kirken fullsatt. Det var i første rekke bønder, selvstendige brukere og håndverkere som overvar høymessen. Til messen på andre juledagen fikk gjerne gårdsfolk, tjenestejenter og budeler låne hest og slede av husbondsfolket slik at også de kom seg til kirke.

Med julen fulgte mye selskaplighet. Juleball hørte med til de faste tradisjonene. Om juleball av et noe spesielt slag kan vi lese i en skoleprotokoll fra Nærnes for noe over 100 år siden. Der heter det kort og godt at elevene en dag hadde vært borte fra skolen fordi de dagen forut hadde vært på ball hos Bamfords. (Bamford var en svært original engelsk lord som lette etter sølv i fjellet i Nærnes).

På skolene i bygda ble julen markert på forskjellig vis. Kristian Stokker var elev på Ølstad skole i årene 1898 til 1905. Men i disse årene ble det ikke avviklet juletreffester på skolen der. Derimot forteller Einar Slåtto som var elev på Kirkebygda skole fra 1905 at det ble holdt juletreffester der. Det var gang rundt juletreet og barna fikk et halvt appelsin hver. Men julenisse hadde man ikke.

Røyken-nissen

Julen står for døren, og selvsagt er julegaver til slekt og venner for lengst klare. Mang en smågutt og jente venter i spenning på hva nissen skal trylle frem fra sekken i år. Ja, det er faktisk slik at selv i vår moderne tid har nissen sin faste plass.

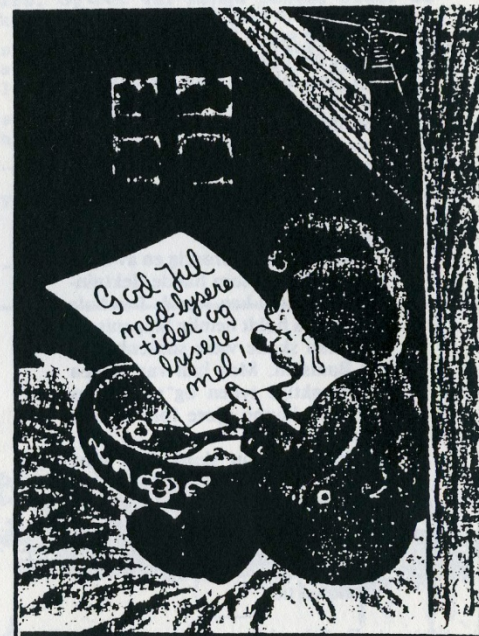
Hva slags kar er egentlig denne nissen?

Slår vi opp i et leksikon får vi vite at ordet nisse egentlig er dansk og at det norske navnet er vette. Sannsynligvis stammer nissen fra Tyskland i tiden etter reformasjonen (år 1536) og er en forkortelse for navnet Nicolaus. På norsk brukes også navnet tunkall eller tomtegubbe. Vi tenker oss gjerne nissen som en liten lodden og gråkledd kar med rød topplue. Han stuller og steller i fjøs og stall og sørger ellers for alt går riktig for seg på gården.

Og nissen mangler selvsagt heller ikke i Røykens historie. Slår vi opp i bygdeboka fra 1928 finner vi mange sider med nissehistorier. Det er snakk om Slemmestadnissens, Nærnesnissens, Vearnissens, Bønissens, Snipenissens, Gullaugnissens, og skipsnissens manglet heller ikke.

Og når man vandrer omkring i bygda og snakker med folk på gårdene er de ikke tvil om at det har vært langt fler nisser i bygda enn dem man kan lese om i bygdeboka.

Men la oss stifte nærmere bekjentskap med noen av de gamle gårdsnissene.

Omtrent slik kunne julenissens ønskeliste se ut i krigsårene 1940-45. "Vår" nisse er hentet fra Norges Kjøbmansblad for 23. desember 1943.

På gården Bø, f. eks. hadde man to nisser, fjøsnisse og stallnisse. Og ikke rett sjelden kranglet de så busta føk. Bønissen var forøvrig kjent for å være en svært streng nisse. En gang bonden på gården, han Per, hadde vært en tur i byen og kom sent hjem la han turen inn-

om stallen. Han vilie sørge for høy til hesten for kvelden, tenkte han. men Bø'n hadde trolig tatt noen drammer i byen, og han glemte like godt nissen. Og han bante høylydt mer enn en gang da han syntes det gikk for sent å få frem høyet. Men dette ble mer enn nissen kunne tåle. Han tok like godt Bø'n og kastet ham fra trevet og ned i skålen, og derfra videre ned under låvebrua slik at sidebena skranglet på den stakkars mannen.

Ved andre anledninger hevnet nissen seg på kuene om noe gikk ham imot.

Bønissen var forøvrig en av de få nisser i bygda som hadde slektninger, så vidt vi kan forstå. I en hule ved Snipa holdt nemlig Snipenissen til. Han skulle være søskenbarnet til Bønissen. Men han var av den skøyeraktige typen og stortrivdes når han kunne gjøre folk et eller annet puss.

Fra hulen sin skulle han visst hatt en underjordisk gang som førte frem i dagen igjen ved Gjellumvannet i Heggedal. Så selv for nisser har det nok vært en viss kontakt over kommunegrensene i gammeltid.

En fisker i Åros var en gang over på vestkanten av bygda for å selgefangsten sin. Men da han skulle passere gården Vear i de tidlige morgentimer fikk han se noe rart. Det var midt i slåttonna og ute på de store Vearjordene fikk han se to rare småkarer som kastet høy til tork så det var en lyst å se. Mannen syntes det hele så noe underlig ut, derfor la han turen nedom jordet for å se nærmere å de sterke slatte-

karer. Men til hans forundring var slattekarer som sunket i jorden. Og høysåtene lå pent og pyntelig slik de var lagt opp kvelden forut.

Da var mannen sikker i sin sak: Det var gårdsnissene han hadde sett.

Også på Vear holdt nissen til i fjøs og stall. Men der på gården klarte man å tukte nissen om han ble for villstyrtig. Når f. eks. kuene ikke ville roe seg på båsen om kvelden var det nissen som fikk skylda. For å få ro tok husbonden elgrilla ned fra stueveggen og la iver mot fjøset, ikke for å skyte nissen, men for å vise hvem som var herre på gården. Ved å fyre av noen rifleskudd hjørnemellom i fjøset over hodet på kuene ble det ro for en tid.

Ellers var nissen godvenner med hestene på stallen. Enkelte ganger når stallkaren kom for å gjøre morgenstellet fikk han se noe rart. Den lange, lyse manen på en hest man hadde, var flettet sirlig og fint. og ytterst var det knytt en liten knute slik at fletten ikke skulle løse seg opp. Folk hadde det ikke vært i stallen, så det var nok ingen annen enn nissefar som hadde vært på ferde.

Frøtvedt-nissen er en av de få gårdsnisser i Røyken som fortsatt holder gamle juletradisjoner ved like. Ihvertfall i de siste 20 årene har man hatt for skikk å servere nissen julegrøt. Presis klokken tolv på juleaften dukker nissen frem fra høystakken på låven for å få julekosten sin.

Julekortet

De første julekortene ble laget allerede på 1500-tallet med religiøse motiver utført i tresnitt. Den gang som nå ble de brukt til å ønske slekt og venner en god jul. Men utbredelsen var den gang meget beskjeden.

I 1843 startet så en engelsk forretningsmann produksjon av julekort med mer verdslige motiver. Men først omkring 1870 slo idéen rot i Norge. Beyers Forlag i Bergen produserte de første julekortene hos oss. Som motiv valgte man to koner ved et festlig dekket kaffebord. Og med store bokstaver sto det G L E D E L I G J U L. Prisen på selve kortet varierte fra 25 øre til 50 øre. Og det var mange penger etter datidens pengeverdi, og portoen kom i tillegg.

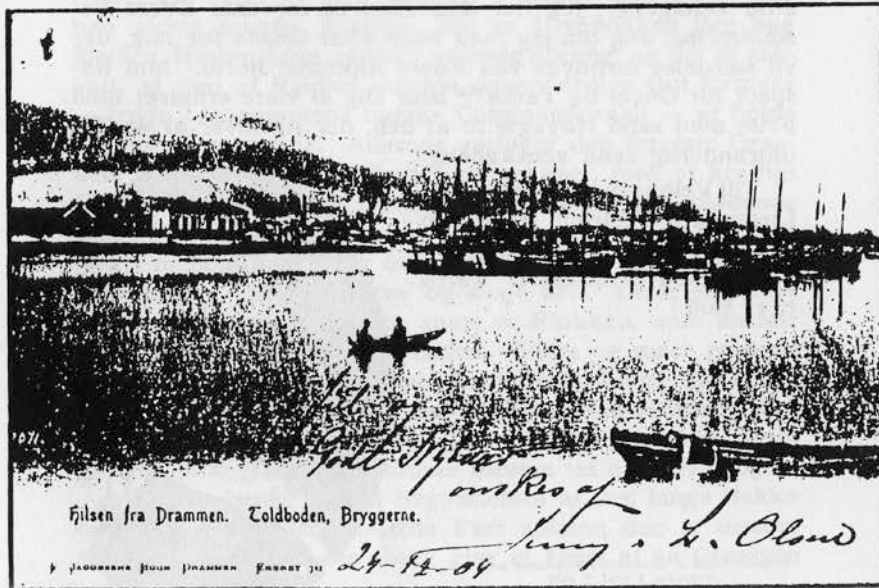
Den første som lanserte nissen som julemotiv var svenske Jenny Lindström. Dette var i slutten av 1880-årene. Norge tok raskt etter og lanserte nissen med grøtfat, eller med hest, katt eller kornband.

La oss også nevne at de eldste nissekortene er meget ettertraktet blant samlere og oppnår svært høye priser.

-----<----->-----

Også vanlige postkort ble nyttet til julehilsner. Dette er tilfelle med vårt motiv nedenfor som er en "hilsen fra Drammen, Toldboden, Bryggerne" anno 1904.

-----<----->-----

Dramatisk julereise gjennom Røyken for 190 år siden

- af Ulve, Biørne og Ræve, som foraarsage Indvaanerne megen skade paa Creaturerne, findis alt for mange. Dette skrev røykenpresten Povel Chr. Holst i en beretning til kongen i København i Året 1745.

Og at ulven ofte var til plage både for folk og fe har vi mange beretninger om. Vi gjengir en beskrivelse fra en reise med hest og slede fra Gullaug i Lier gjennom Røyken til Bleiker i Asker. Den foregikk på nyåret i 1797 og er gjengitt i boka Fr. Grønvold: SLÆGTS - KRØNIKER II.

Personen som skildres var på julebesøk hos sine foreldre i Lier sammen med sin hustru. Mannen het Fridrich Helle Grønwold og han var i familie med røykenpresten Christian Holsts annen hustru. Hun het Marte Elisabet og var født Grønvold. Hennes samliv med røykenpresten ble kort fordi hun døde allerede i 1799 bare 27 år gammel.

Forut for reisen til Asker gikk det et invitasjonsbrev som vi også gjengir i sin originale skriveform.

Blecher 5 Januar 1797.

«Efter Aftale haaber jeg at være saa lykkelig at profitere aff Hr. Premier-Lieutenantens med Frues ærede Nærværelse paa Blecher næstkommende Torsdag Eftermiddag for tillige at takkes hos mig med een (sic) Seng til Natten. Mine Monfrères paa Gullau deres Nærværelse hos mig er altid behagelig. Jeg har den Ære at forvente Eders Bestemmelse, dog om jeg maa bede efter Ønske for mig, der vil særdeles fornøyes ved Eders Ankomst hertil. Min Respect for Oncel og Tante¹⁸ især Dig at være erindret med Frue med sand Høyagtelse af den, der henlever al sin Tid uforanderlig sand venskabelig.

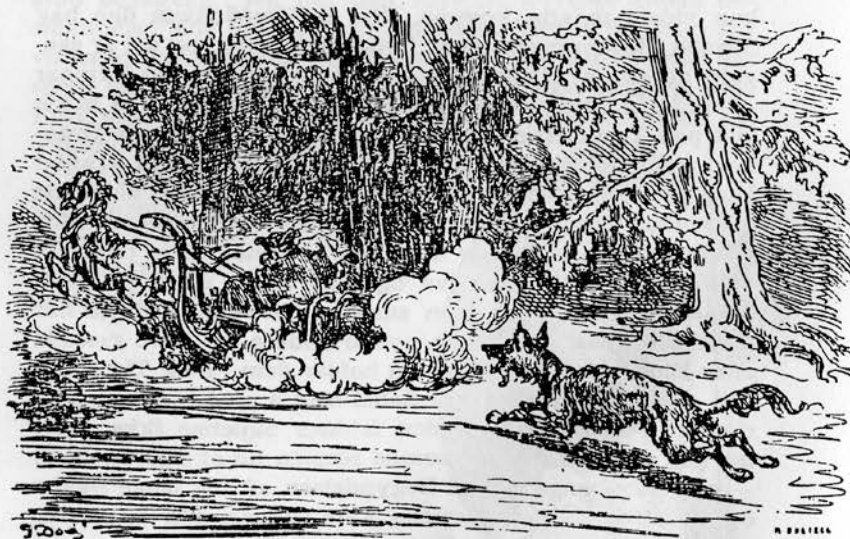
Till Velbaarne Hrr. Premier-Lieutenant Fridrich Helle von Grønwold til Semb i Asker; p. t. paa Gullau Sædegaard. (Med eget Bud.)

Fridrich Helle v. Grønvold («Majoren») som Lieutenant, f. 1767. † 1834

Udpaa Eftermiddagen en kold, maaneklar Januar er Lieutenanten og Frue i Bredslæde og med en halvvoxen Gut bagpaa paa Veien til Bleiker gjennom de dengang store og ensomme Skovtrakter i Røkenbygden. Fruens Yndlingshund laa i Dumpen foran i Slæden og en af Lieutenantens Jagthunde sprang ved Siden. Pludselig kommer der fra en Lysning i Skoven saa smaat rækende, næsten nølende den ene Graabein efter den anden og stiler mod dem. Hesten reiser sig paa Toben og vil til at springe ud, men Lieutenanten kaster sig raskt af Slæden, griber Hesten i Hovedlaget og holder den fast, medens Gutten faar de skræmte Hunde villige ind under Fælden, hvor de forsvandt som Skildpaddehoveder under Skallen. Saa byder Lieutenanten Gutten sætte sig fort op i Slæden til Fruen og tage Tømmerne. Selv trækker han sin Sabel (han var som vanligt for den Tids Officerer i Daglig-Uniform) kaster sig bagpaa og afventer — usædvanlig stærk og med sine smidige Muskler i fuldendt Vigør — med Sabelen i Haand uforfærdet det, han vidste maatte komme. Nu er Ulveflokken lige bag Slæden, Hesten farer afsted i vildeste Sprang, og det er saavidt, at den af Rædsel næsten daanefærdige Gut formaar — trods Lieutenantens barske Commandoraab — at holde fast paa Tømmerne. Allerede springer den forreste Graabein frem ved Siden af Slæden og snapper, men et kraftigt Hug af Sabelen over Dyrets Snude kaster den blødende overende. Lieutenanten ser, at de andre Ulve under vilde Glæfs og Bid kaster sig over den saarede, for — efter Ulvens Skik — at sønderrive og sluge den. Dette gir endel Minutters Forsprang, men snart er Flokken, som nu har faaet Blod paa Tand, der, endnu vildere og mere rasende efter Blod. Men Lieutenanten holder dem i lang Tid i Ave ved at meie med sin lange Sabel bagud mod Flokken, som maaske i Mindelsen om den faldnes Skjæbne ikke rigtig tør gaa paa. De er nu komne næsten ud af Skoven og er — om ikke længe — ved Begyndelsen af den lange Bakke op til Bleiker. Men Hestens Fart sakner, den er næsten sprængt! Saa med een Gang gjør et Bæst af en Graabein

en Omvei, kommer op paa Siden af Hesten og gjør saa et høit Sprang i Luften for at kaste sig over denne. I Dødsangsten gjør Hesten et langt Hufs fremover, Ulven forfeiler Maalet og ruser istedet over Slæden. Da fører Lieutenanten raskt et saa vældigt Hug mod Dyret, at dette stønnende og med brudt Ryg blir liggende i Dumpen. Fruen, som var af de stille, villiestærke Kvinder, bevarede en urokkelig Ro hele Tiden. Hun mælte ikke et Ord, hun sad bleg, men rank og ubevægelig i den hoppende og slingrende Slæde i den farlige og pinlige Stilling. Gutten var derimod daanet af, og Tømmerne var komne ind under Ulven, som laa der fræsende, men magtesløs, med sin Tyngde næsten lammende Fruens og Guttens Ben og persende de pibende Hunde sammen som til Sylte. Det brudte, men rasende Dyr forsøgte at dreie det frygtelige Hoved med det røde, fraadende og blodigt dampende Gab mod Lieutenanten, som heldende sig over Slæden med Sabelen pressede Hovedet ned ligesom i en Skruestikke.

Da snur Ulveflokken helt om, og Hesten gjør den sidste Anstrængelse op over Bakken. Netop oppe paa Toppen møder de Ritmesteren, som raskt griber og leder Hesten frem, medens han i fuld Forstaaelse af Situationen hilser Gjæsterne med et lystigt «Velkommen! Det er en artig Gjæst, som Monfrère bringer med sig tilgaards!» Kommen ind paa Tunet falder Hesten sammen, medens Ritmesteren iler ind efter et Skudvaaben og gjør det af med Ulven, hvis Hoved hele Tiden ligesom var sat paa Spid af Lieutenantens Sabel. Snart sidder Gjæsterne i Ritmesterens rige og hyggelige Hjem, fortæller Eventyrets Forløb og modtager den artige Mands udsøgte Complimenter, særligt da til Fruen, hvis stoiske Heltero han «høylig» berømmer. Lieutenanten havde ingensomhelst Møn af Begivenheden, men det varede en Stund, inden Fruen kunde komme sig tilrette og faa rigtig røre sine Ben. Forresten havde Lieutenantens Sabel faaet en «Gebræk» ved at «collidere» med Ulvens Rygrad, og Hesten var sprængt og maatte skydes.

Men i den varme Drengestue kom ogsaa Gutten sig snart. Da han mæt og i Velvære efter Husets fede Julekost med Drammer og Juleøl var kommen til Kræfter, maatte han for en lyttende Kreds af Gaardens interesserede Piger og Gutter fortælle Reisens Hændelser, og eftersom han la' ud, mærkede han, at han — hidtil sig selv uafvildende — havde Anlæg for at fortælle Skrøner. Der blev da ingen Ende paa de Bedrifter, han tillagde «Løgntantens frøktelige Kræfter», man maatte faa det Indtryk, at mindst et Snes Graabeiner laa igjen bortover i Skoven og Lieutenantens Kjæmpehaand havde saa omtrent udryddet den daværende Ulvebestand i Asker. Gutten hørte til paa Gul-laug, og efter Hjemkomsten diskede han naturligvis ogsaa der op med sine Münchhauseniader. Men da gamle Oberstlieutenanten (Lieutenantens Far) fik Nys herom og af Sønnen havde faaet den sandfærdige Beretning om Eventyret, fik Gutten af selve Oberstl., som hadede al Slags Overdrivelser og Skrøner, en Dragt Prygl af Ridepisen. Men saa seig er Skrønernes, især de uhyrlige Skrøners Liv, at Fortællingen om Ulvefærden, iklædt Guttens Fantasidragt, endnu spadserede om i Lier helt ind i 1860-Aarene, altsaa to Menneskealidere efter Tildragelsen.

et dystert 70-års minne:

Røken Sygehjem i flammer

"Refereredes Beretning fra Sygehjemets Tilsyn om at Sykehjemmet nedbrændt Juleaften".

Disse linjer står å lese i Røken Herredstyres protokoll fra møte 30. desember 1916 som sak nr. 240.

Og det heter videre i protokollen:

"I Anledning denne Beretning besluttet:

- Det henstilles til Tilsynet at træffe de Foranstaltninger af foreløbig Art, som maatte vise sig paakrævet til at bevare Levningene af det nedbrendte Hjem.
- Hjemmets Piiger bevilges hver 400 Kr. ved Siden af de 100 Kr. de har faaet i Forskud som Erstatning for det for dem opbrændte Tøi.
- at Nielsen & Aasgaard holder Auktion over de Effekter, som ikke kan opbevares uden at ta Skade.

Mødet hævet."

Vi gjengir også herredstyrepræsentantenes underskrifter i faksimile (noe forminsket).

Jens Linde
Emil Lønby *P. Fredriksen* *K. Hellelin*
N. Skarbo *Eugen Skarbo* *de Haas*
Lars Brundtveit *Johan Hagen* *Hans S. Odde*
Th. Sørensen *Edvard Skarbo* *Edvald Røder*
Chas. Gran *Otto Blomgren* *Karl W. Lund*

I Røykenboka kan vi lese følgende om brannen:

"Det var såvidt man rakk å redde de syke ut. Kun stabbur, hvilehaler og uthus blev bevart.

De stakkars syke kom i en vanskelig stilling i den kolde vinterluft. det var ikke lett å skaffe så mange husly. En del blev øieblikkelig sendt hjem til sin slekt. De mest syke fikk man anbragt på andre pleiehjem i nærmeste distrikter".

Så vidt vi forstår hadde man omkring 20 pasienter på sykehjemmet på dette tidspunkt.

Den første sykehjemsbygningen ble tatt i bruk i 1910, men brant ned til grunnen juleaften 1916.

Den eneste som fortsatt eksisterer av sykehjemmets bygninger fra den første tid er stabburet. Det er dette som nå kalles "speiderstabburet" og er gjenreist ved Røyken kirke.

Sykehjemmets historie er beskrevet i Røykenboka fra 1928. Derfor nøyer vi oss med å gjengi noen korte trekk.

Det var fattigforstander Otto Aasgaard som i 1903 tok opp ideen om å reise et eget sykehjem i bygda. Og han mente at dette i første rekke ar en sak for kvinnene å skaffe midler til ved innsamling av forskjellig slags. Videre mente han at kommunen kunne spare penger ved ordningen. Tanken vant gehør, og i mai 1910 sto nybygd sykehjemsbygning klar til å ta i mot de første pasientene ute på Grette.

Kommunen tapte mange penger på brannen juleaften 1916 fordi store prisstigninger gjorde seg gjeldende innen en ny tidsmessig bygning sto klar våren 1919. Pasienttallet var da omkring 20.

fortsetter neste side

Julegave for fingernemme

En av våre lesere har funnet fram ei lærebok i tresløyd som var i bruk på Nærnes skole for 50 år siden. Og vi antar at boka var vanlig også i mange andre skoler.

Boka inneholder fine målsatte tegninger og arbeidsbeskrivelser for gjenstander til daglig bruk på den tid. Men mange av disse er for lengst gått av mote.

Vi tar med en beskrivelse av hvordan man lager SNESKØITER. Disse var populære til bruk på snøfaste veier og ujevn fjordis for et halvt hundre år tilbake. Men nå er de en saga blott.

Det må være en fin idé for fingernemme fedre og bestefedre å lage et par av disse til julegave til barna.

Arbeidsbeskrivelse og tegning gjengir vi direkte fra boka. Fastspenningen til foten skjer ved hjelp av to par remmer, noe som fortsatt er i handelen.

Hvis du mangler det harde treslaget de skal lages av, så ta kontakt med redaksjonen. Vi kan hjelpe deg.

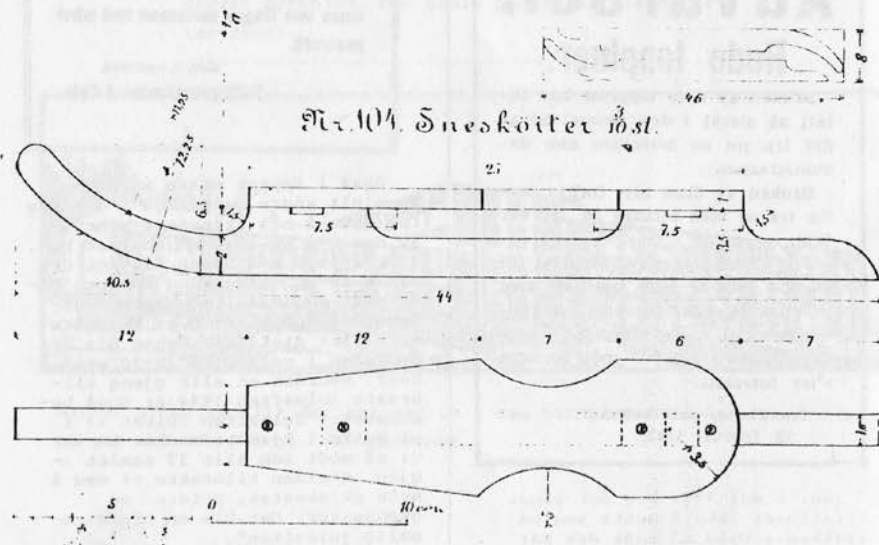
Lykke til!

-----<-----

Arbeidsbeskrivelse

Skoning - Nr. 104. Sneskøiter. Hårdt treslag. Formbrett kan brukes. (R 110). Til skoningen tar du 1/2-toms båndjern. Slå hull til skruene med dor (R 104). Når skoningen er satt på, filer du skruhodene jevne der det trengs (sagfil, ikke trefil). Fest på fotplatene et toms båndjernstykke til støtte for hæl, eller sett inn fra undersiden en skrue og hvess den når den er satt i. Olj øskøitene før du tar dem i bruk; det er heller ikke av veien å gi dem et par strøk med politur til slutt.

-----<-----

Julekonkurranse

Julekortet nedenfor ble laget på slutten av 1940-tallet. En guttunge i en av våre nabobygder sto modell da kunstneren laget motivet.

I dag er guttungen en voksen mann, er bosatt i Røykenbygda og er et svært aktivt medlem i Røyken historielag. Navnet finnes i medlemsfortegnelsen i Bygdemagasinet nr. 4 for mai -86.

Vi har sammenlignet gutten på julekortet med den samme person i dag. Det er fullt mulig å kjenne ham igjen. Men hvilke av våre medlemmer er det snakk om?

Svaret må Bygdemagasinet ha senest 31/12-86. Blant mulig riktige løsninger trekker vi ut en vinner som vil få en liten oppmerksomhet i posten straks på nyåret. L Y K K E T I L !

Riktig løsning kommer i Bygdemagasinet nr. 7.

ÅRBOK 1986

Røyken historielag ga i september ut sin årbok for 1986, den 7. i rekken av lagets årsskrifter. Forrige årbok kom i 1983.

Denne gang har man konsentrert seg om ett spesielt emne, nemlig jordmortjenesten i bygda. Den som tok initiativet til å få denne i faglig forsvarlige former var sogneprest Crøger, og året var 1826. På bakgrunn av en svært tragisk hendelse i bygda utga han dette året en liten bok:

Til
hver Qvinde og Mand i hele Røgen
Præstegjeld
fra
deres nu her indsatte og nylig hitkomne
Sognepræst i Røgen Sogn,
Crøger.

Dette er den første bok som er utgitt av en røykenmann. De 23 sidene i gotisk skrift er gjengitt i faksimile i årboka. Men lesingen bør ikke by på særlige problemer av den grunn. Det gamle alfabetet er nemlig også gjengitt.

Det er Terje Martinsen og Odd H. Sandlund som har skrevet det øvrige stoffet. Det totale sidetall er derfor kommet opp i ca. 40.

Årbok 1986 koster 25 kroner.

Den kan kjøpes hos lagssekretæren, Frøydis Christoffersen, Fjellveien 12, 3470 Slemmestad og i DnC-bankene i bygda. Eller du kan ta kontakt med Bygdemagasinet v/ Ole Sønju, Prestegårdsjordet 8, 3440 Røyken, tlf. 02 854138

På neste side gjengir vi en silhuett av sogneprest Crøger. Originalen befinner seg i sakristiet i Røyken kirke.

Vi tar også med en smakebit fra første side i boka, samt det "gotiske" alfabetet.

Johannes Crøger

A B C D E F G H I J K L M N O
P Q R S T U V W X Y Z A B
P Q R S T U V W X Y Z A B
a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v
a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v
w x y z æ ø å -s -fs
w x y z æ ø å

†-bare i enden av ord og
i dobbel konsonant.

Der ere vel kun faare faa i hele Røgen
Præstegjeld, som ikke ere bekjendte med den
ligesaa sørgelige som høist uventede Begiven-
hed, der foregik sig paa Røgens Kirkegaard
strax efter min Ankomst hid som Stedets Sog-
neprest sidstleden fjerde Søndag i Advent, da
jeg var just gaaet ind i Kirken, for i sam-
me at forrette den sædvanlige søndagelige
Gudstjeneste, hvorpaa der strax sammenringe-
des med Klokkerne i Taarnet; men under
Sammenringningen blev jeg af Klokkeren kal-
det ud paa Kirkegaarden, for at kaste Jord
paa den unge affjælede Kone, Gunild
Halvorsdatter Bøldens Liigligst
var da

navnskilt ved KORNMAGASINET

Kom med forslag

Kornmagasinet på Grette er ferdig restaurert utvendig, og mange innvendige arbeider er også gjort. I forbindelse med bygdas 150-års jubileum for kommunalt selvstyre sommeren 1987 er det meningen å holde en utstilling i bygningen. På dette tidspunkt vil forhåpentligvis også de innvendige arbeider være unnagjort og gjenstander fra det "gamle Røyken" være på plass.

Historielaget har tenkt å plassere et permanent navnskilt nær inngangen til huset til orientering til folk som kommer forbi. Veggen til høyre for inngangsdøra i vestgavlen bør vel være en laglig plass? Noe av skriften bør vel være så stor at den kan leses lett fra riksvegen.

Nedenfor har vi laget et enkelt utkast til hvordan vi kan tenke oss skiltet. Vi har valgt å dele det i to.

Men kanskje du har en idé om utforming, fargevalg, plassering m.v.? I så fall håper vi å høre fra deg. Vil du tegne ferdig et utkast, er det fint, men alle tanker og idéer er velkomne. Skisser dine idéer på et brevark sammen med noen ord og send det til Røyken historielag v/ formann Terje Martinsen, Søndre Stokker, 1380 Heggedal, så snart som mulig.

LYKKE TIL

Litt fra

Av
Ole H.
Sandlund

Grimsrud og Gjerdal

ETER den nye skoleloven av 1889 ble Røyken delt i 7 skolekretser og Grimsrud ble navnet på den ene. Omgangsskolen var slutt og de enkelte kretser fikk egne skolehus. Men slik ble det ikke i Grimsrud-kretsen. Gårdene Grimsrud, Gjerdal og Hyggen hadde fra først av vært en krets og skolemesteren holdt skole omkring på gårdene. Fra Røyken-boka ser en at det ble holdt skole hos Even Grimsrud på Grimsrud gård, hos Ole Gjerdal på Nedre Gjerdal gård og hos Hans Jansen på Øvre Gjerdal.

FOR å kunne danne seg et bilde av Grimsrud skolekrets på den tid da omgangsskolen enda virket, kan en ta for seg folketellingen fra 1865.

Grimsrud utgjør 2 gårder, Gjerdal 3 gårder og Bølskog er 2 selvstendige bruk. Desuten finner en 4 underbruk av Grimsrud og 9 leilendingsbruk under Gjerdalgårdene. Folketallet var 117 personer, 76 voksne, 22 barn i skolepliktig alder og 19 barn under 7 år.

DET år Grimsrud skiltes ut som egen skolekrets kjenner jeg ikke, men Røykenboka forteller at Thore Pedersen, Hyggen skoles lærer ble ansatt i 1867 og "at han en kort tid holdt skole i Gjerdal". Boka forteller også at det i 1877 var 23 skolebarn i Grimsrud krets og at skolens første lærerinne, frøken Smedal ble ansatt i 1885.

KRETSEN fikk aldri sitt eget skolehus, men rum ble leiet, - først på Grimsrud, (derav navnet) siden en del år på Nedre Gjerdal og endelig fra 1916 hos lærerinnen Ingeborg Ørbech Andersen i hennes hjem ved Hernestangen.

BORTSETT fra "den korte tid" lærer Pedersen underviste var alltid skolen ledet av en lærerinne, gjennom tidene av 8 forskjellige og Ingeborg Ørbech Andersen som ble ansatt i 1903 fikk hele 40 år i samme skole, (fra 1943 slått sammen med Hyggen krets). I alle år var skolen 2-delt, småskole og storskole hver annen dag.

FRA min egen tid som elev ved Grimsrud skole kan jeg huske barn fra andre skoler si: "Ble hørt i leksa forrige dag, har ikke lest så nøye denne gang - for det hender jo aldri at vi blir hørt to ganger etter hverandre". Slik var det ikke hos oss, her ble alle hørt hver eneste dag. Ingen mulighet for unnaslutning i et

liten skole, på den annen side - lærerinnen fikk bedre anledning til å arbeide med den enkelte elev. Senere skolegang synes også å ha vist meg at vi fra den lille skole sto fullt på høyde med elever fra større skoler.

Nye medlemmer

Vervekampanjen for nye medlemmer i jubileumsåret -86 har vært en suksess. Bare siden redaksjonen for Bygdemagasinet nr. 5 ble avsluttet 15. august har 16 nye kommet til. Det er

Guttorm Grundt,	3024 Hyggen
Normann Olsen,	3470 Slemmestad
Kjell Christoffersen,	3440 Røyken
Sonja Hagen,	3470 Slemmestad
Ernst Nilsen,	3470 Slemmestad
Rune Johansen,	1380 Heggedal
Torleif Jore,	3470 Slemmestad
Gunnar Andresen,	3470 Slemmestad
Lise-Guro Hovind,	0264 Oslo 2
Evelyn Hansen,	3470 Slemmestad
Randi Oppedal,	3478 Nærnes
Gunnar Fjell,	3478 Nærnes
Espen Arbak,	1380 Heggedal
Tom Andreassen,	1380 Heggedal
Martin Sand,	3478 Nærnes
Karl Sønju,	3440 Røyken

Vi ønsker dere hjertelig velkommen i laget.

RETTELSE

I medlemsfortegnelsen i Bygdemagasinet nr. 4 var dessverre ett navn til falt ut. Dette gjalt

Eigil Moen, Hønsveien 105, 1370 Asker.

Vi beklager feilen og vil understreke at vi gleder oss over å ha ham som medlem.

En skrivefeil i navn for et nytt medlem gjorde vi oss også skyld i. Det gjalt

Bjørn Eric Hansen, 3440 Røyken (ikke Jørn Eric som vi skrev). Vi beklager feilen, men nå er vår medlemsfortegnelse rettet opp på dette punkt.

Vervekampanjen

Du har fortsatt anledning til å delta i den spesielle vervekampanjen som pågår nå i jubileumsåret. Spør venner og kjente om de vil dele vår hobby: LOKALHISTORIE

Du er med i kampen om hyggelige premier om du skaffer nye medlemmer som betaler kontingent for jubileumsåret 1986. **LYKKE TIL!**

Formannen har ordet:

Fra det ene jubileumsåret til det neste

Historielagets eget jubileum ebber ut - og det kan kanskje passe med en liten oppsummering:

Det som har opptatt oss mest har selvsagt vært arbeidet med Kornmagasinet. Til nå er det lagt ned totalt ca 2300 dugnadstimer der. Huset er så godt som ferdig utvendig - og vi har innledet samarbeid med foreninger om fremtidig bruk av lokalene. Innsamlingsarbeidet til bygdemuseet har også kommet igang. Ekskursjoner har vi hatt - 5 i alt. Dessuten har vi gitt ut årsskrift, nr 7 i rekken. Og selvsagt har vi som leserne vet gitt ut Bygdemagasinet. En spesiell takk til redaktøren!

I høst var vi så heldige å få det gamle bryggerhuset på Gjellum gård av Kristoffer Gjellum. Dette ble tatt ned på dugnad og ligger nå merket og godt lagret på Gjellum.

Alt dette ville ikke vært mulig uten entusiastisk støtte fra trofaste lagsmedlemmer. Jeg vil derfor takke dere spesielt for innsatsen!

Men som man skjønner er vi ikke ferdig med de store oppgavene. 1987 er også jubileumsår. Målet vårt er utstillingen på Kornmagasinet til sommeren. For å klare dette må vi ta sams tak. La oss derfor gjennom felles innsats og glede vise at "fortida har ei framtid".

God jul og godt nytt år.

Vennlig hilsen

Terje Martinussen

Besøk i Riksarkivet

- blir du med?

Du leste kanskje tidligere i høst i DT&BB om tjenestejenta på Sundby som ble henrettet på retterstedet Vang i 1736 etter å ha tatt livet av sitt eget nyfødte barn og kastet det i en brønn - - ?

Denne historien er ett eksempel på hva man kan finne dersom man leter i gamle arkiver.

Den som vil drive slekts-, gårds- eller annen historisk gransking, vil før eller senere måtte søke hjelp i arkivene.

Historielaget planlegger derfor en tur til Riksarkivet på Kringsjå i Oslo på nyåret. Etter foreløpig avtale vil vi kunne få omvisning på kveldstid, men dette må vi betale en del for. Vi vil arbeide videre med saken dersom det melder seg nok deltakere, d.v.s. ca 20 stk. Da vil prisen i såfall bli 40-50 kr pr stk.

Hvis du er interessert, så ta kontakt med Terje Martinsen (tlf. 856111) snarest og innen desember.

Terje Martinsen

Bryggerhuset på Gjellum sikret

Historielaget har sikret ytterligere en gammel bryggerhusbygning. Denne gang på Gjellum gård.

Eieren av Gjellum, Kristoffer Gjellum, har overlatt huset vederlagsfritt til laget da det måtte vike plassen for nye driftsbygninger.

Bygningen består av en laftet del på omkring 50 kvadratmeter grunnflate delt i 2 rom, samt en del i bindingsverk. Men det er bare den laftede delen av huset laget har tatt vare på med tanke på gjenreiseing ett eller annet sted. Tømret er i meget god stand og laftingen er såkalt kamlaft. Dette kan tyde på at huset er oppført for noe over 100 år siden eller så. Altså ikke av de riktige gamle bygninger, men like vel en av de som bør tas hånd om for ettertiden.

Hele jobben ble unnagjort i løpet av to weekender av historielagets 4-5 manns dugnadsgjeng med god hjelp av eieren. Nå er alt forsvarlig merket og midlertidig lagret på låven på Gjellum.

Markvandring Nærnes-Baarsrud

10 plussgrader, vindstille og sol fra en nesten skyfri himmel, det var hva værgudene vartet opp med til historielagets siste markvandring for året. 25 lagsmedlemmer stilte opp ved Nærnes nye skole kl. 10.00 lørdag 11. oktober. Der tok dagens omviser, Martin Sand imot oss. Han kunne berette at stedet der hvor skolen nå ligger ble kalt Galapagos av gammelt. Og nede ved stranda hadde man Spitsbergen.

Vandringen gikk gjennom de gamle boområdene på stedet. Ute på tungen var vi blant annet innom Steinborg, et gammelt forfalt herresete hvor ny eier er i full sving med restaureringen. Og han viste selv omkring på eiendommen. Den tidligere dampskipsbrygga, som nå sokner til en privat hage, ble også besøkt. På slippen litt lenger inne lå gamle treskuter til overhaling. Martin Sand redegjorde for aktivitetene der både i fortid og nåtid. Inne i denne bukta var det i sin til et gatesteinbrudd. Blant annet stammer mye av gatesteinen i Rådhusgata og Kirkegata i Oslo fra dette bruddet. Senere var der et pukkverk, og under første verdenskrig et kullager for det militære. Vi vandret Lord Bamfords vei gjennom et nytt boligfelt tilbake til bilene for å kjøre til dagens siste mål: det fraflyttede gårdsbruket Baarsrud.

Der tok eieren, Knut Baarsrud, imot og orienterte. Gården har vært i hans ått fra omkring år 1800. Gårdens eldste gjenværende hus, et stabbur fra omkring 1750, ble grundig beskuet både innvendig og utvendig. Men av et våningshus fra 1818 står bare grunnmuren tilbake.

Under de store eiketrærne i tunet nøt vi medbrakt niste og kaffe i den varme ettermiddagssola. Og en av turdeltakerne var ikke snauere enn at hun spanderte av en kjempestor hjemmebakt bløtkake til alle.

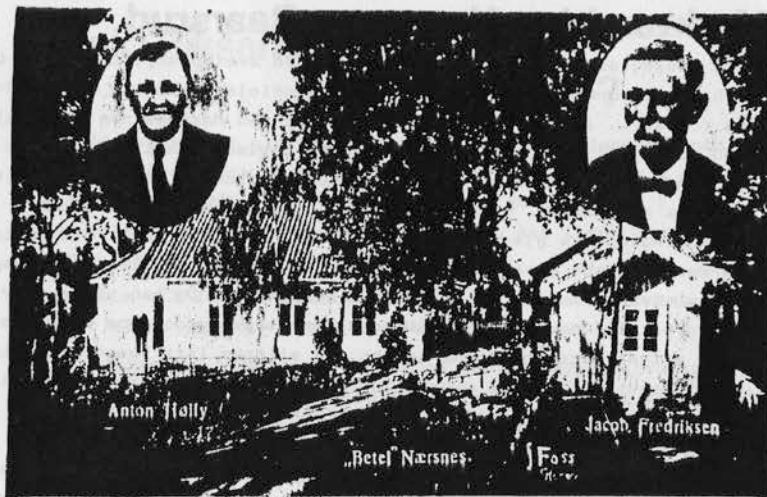
Lagsformann Terje Martinsen overrakte årbøker til omviserne og i tillegg et historisk kart til Martin Sand for god jobb.

Ole

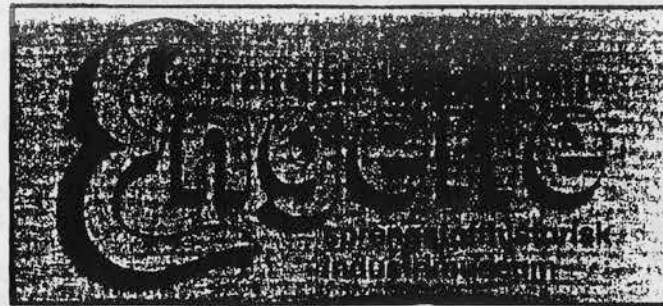
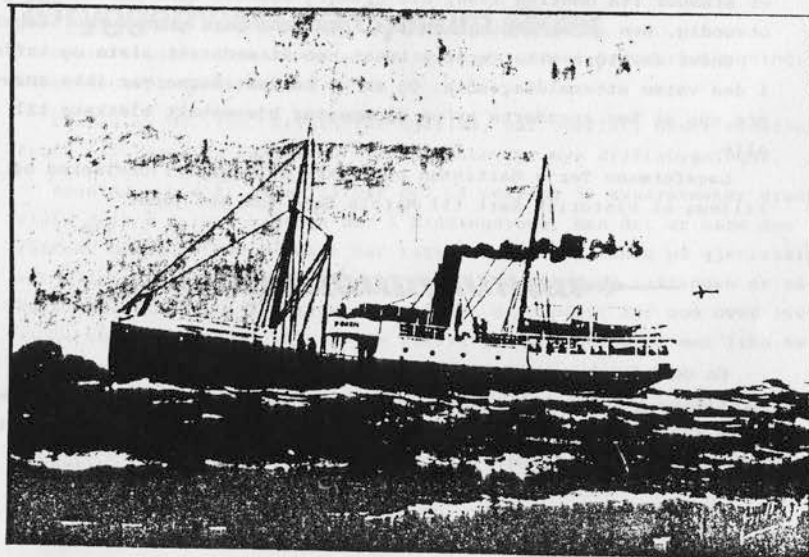
En del av våre lesere undrer seg vel over at vi ikke har nevnt is-trafikken i denne lille beretningen. Nærnes var jo i sin til hovedsete for bygdas iseksport. Men dette er et svært omfattende materiale som vi vil komme tilbake til ved en senere anledning.

fotos på neste side - - ->

Over: Bedehuset ble oppført i 1890. Innfeldt predikantene Anton Heily (veivokter) og Jacob Fredriksen (arbeidsformann på Baarsrud).

Under: Rutebåten "RØKEN I" var en av de båtene som hadde fast anløp i Nærnes på sin tur til og fra hovedstaden. Båten eksisterer fortsatt, men nå heter den "AKERØ" og går i sommertrafikk mellom Tønsberg og Strømstad.

Kort referat fra Historielaget tur til Sprengstoffmuseet ved Dyno Industrier - Engene - Sætre den 30.9.1986.

24 av Historielagets medlemmer hadde funnet veien til Dyno Industrier tirsdag kveld.

Fabrikkssjef P.G.Løvold og herr Martin Martinsen tok vel imot oss, og ga oss et innblikk i dynamittfremstillingens historie her i landet, fra begynnelsen ved Lysakerelven i 1865, og spesielt fra 1875 da Nitroglycerin Compagniet slo seg ned i Sætre og startet sin virksomhet her.

Dette industrimuseum er enestående i så måte at det har bevart det gamle anlegget med bygninger og fremstillingslinjen intakt, fra århundreskiftet, bygget på Alfred Nobels opprinnelige prosess for fremstilling av sprengstoff.

Ved Nitroglycerin Compagniet har flere slektsledd hatt sin arbeidsplass - også kvinner -, og bedriften har i høy grad vært med på å forme industristedet Sætre.

Det helst spesielle miljøet ved denne arbeidsplassen har museet greid å ta vare på og gi besøkende innblikk i.

Imponerende er det å tenke på at i disse for oss så små og uanselige bygninger i industrimålestokk, har foregått en kontinuerlig produksjon helt opp til 1950-årene.

Museet er ikke ferdig utbygget ennå, ytterligere 2 bygninger skal innlemmes i museet samt et stort bedriftshistorisk arkiv som er under utarbeidelse.

Som takk for en interessant og lærerik omvisning, ble fabrikkssjef Løvold av lagets formann I. Martinsen, overrakt en av våre årbøker med industrihistorisk stoff fra Slemmestad.

Frøydis Christoffersen.

Det norske Nitroglycerin Compagni

bekjendtgjør herved, at Fabrikation af Nitroglycerin er begyndt, samt at Bestillinger modtages og ekspederes fra Compagniets Contor, Østre Gade No. 31, 2den Etage.

Sprengstofffabrikkens første avisannonse sto å lese i Morgenbladet fredag 18. august 1865

Vi sakser fra folderen: Teknisk kulturminne
ENGENE

Sprengstoffhistorisk industrimuseum.

Den 21/10 1833 er det 150 år siden Alfred Nobel ble født. Nitroglycerin Compagniets historie er sterkt knyttet til denne geniale oppfinnerens virksomhet, og til hans nærmeste medarbeidere som virkelig gjorde en prosesseteknikk som har vært anvendt mer eller mindre uforandret gjennom 100 år.

Det Tekniske Kulturminne på Engene er kommet istand ved bevilgninger fra Dyno Industrier A.S og Norsk kulturråd og i nært samarbeide med norske

museumsautoriteter. Det har vært vår intensjon å belyse hvordan en gammel sprengstoffabrikk ble drevet og anskueliggjøre en side ved Alfred Nobels virksomhet, nemlig:

«Hvordan foregikk fremstillingen av dynamitt?»

Vi har de beste forutsetninger for å svare på dette. Det gamle anlegget her ute ligger mer eller mindre intakt, slik det ble utformet ved århundredets begynnelse. Alfred Nobels første fabrikk i Vinterviken i Sverige, er borte, det er også anleggene i Tyskland. Nitroglycerin Compagniet startet sin virksomhet i 1865 og flyttet hit ut et tiår senere. Våre gamle bedriftsarkiver er i det vesentlige bevart og kan underbygge alt vi gjengir. Det gamle anlegget på Engene representerer idag den eldste og sannsynligvis også den eneste bevarte sprengstoffabrikk som bygger på Alfred Nobels opprinnelige prosess. Den er bevart i sitt opprinnelige miljø og vil kunne gi en besøkende en følelse av den atmosfære som slektledd etter slektledd arbeidet i her ute. Vi har videre funnet plass til å gi et kort omriss av den norske sprengstoffindustriens historie fra disse fjerne år og frem til idag.

Gjennom fusjoner opp gjennom årene er Dyno arvtager til en viktig del av norsk bedriftshistorie. Alt som ennå er bevart av sprengstoffindustriens historiske materiale er nå i Dynos hender og vi vil derfor overfor ettertiden sikre denne arv som har betydd så meget for landets øvrige industri og utbygning, og dermed for vår velstandsutvikling.

Det Tekniske Kulturminne på Engene består ved åpningen av:

Formannsbolig

Huset rommer museets historiske bakgrunnsmateriale. Her gis en kortfattet fremstilling av Nobels innsats, Nitroglycerin Compagniets tilblivelse og driften på Lysaker fra 1865 og frem til reisingen av fabrikk på Engene.

Fluktbunker

Opprinnelig laget som retrettsikkert tilfluktssted for mannskapene i A-huset, rommer en unik samling av gamle ballistit-prøver fra 1890-årene, da patentet fra Alfred Nobel ble sikret Compagniet, og opp gjennom tidene.

Syrestasjonen

Huset rommer forrådskar for nitrersyre og kjølevæske. Herfra ble A-huset forsynt med nitrersyre.

A-huset

Huset rommer apparaturen for fremstilling av nitroglycerin.

B-huset

Huset rommer apparaturen for vasking, filtrering og oppbevaring av nitroglycerin.

Her er også utstilt det interne transportutstyr som ble brukt for å få nitroglycerin videre til ballistit- og dynamittfremstillingen.

Settehuset

Her ble nitroglycerin og nitrocellulose blandet. De opprinnelige «settekasser» er remontert og arbeidssituasjonen i huset gjenskapt. De øvrige prosesser, blanding og patronering er behandlet, likeså fremstilling av nitrocellulose.

Resten av huset er utnyttet til en kortfattet gjennomgang av de øvrige fabrikker og selskaper som er knyttet til sprengstoffremstillingen i Norge, og den fusjonelle sammenheng mellom selskapene er trukket opp.

Kronografen

Dette er den eneste bygning som ikke lå her opprinnelig, men er flyttet inn i museumsområdet. Bygningen inneholder det opprinnelige laboratorium og ett av rommene er innredet slik det var ved århundreskiftet.

Den øvrige plass er utnyttet til krutt-historie og sprengstoffenes drifts-kontroll. Den tekniske litteratur som var tilgjengelig før 1900 er hentet ut fra vårt historiske bedriftsarkiv og plassert her.

De videre planer

Til museumsområdet hører ytterligere to bygninger, **Bakeriet** og **Grotten**. Disse vil bli utnyttet til en fremstilling av prosesshistorien for blanding og patronering, og til sprengningsteknikken.

I tillegg til arbeidet med selve museet er selskapet godt igang med oppstilling og registrering av et stort historisk bedriftsarkiv som vil bli tilgjengelig for forskning i nær fremtid.

I anledning turen til sprengstoffmuseet:

Kruttbehandling anno 1776

ERINDRING
af den 3die Post af Instruksen for Forsigtighed ved al
Kruttbehandling

Dateret den 2den Juli 1776.

Enhver, der er ved Arbeide i eller udenfor Krudt-Taarnene, bør forrette sin Gjerning med saadan ærbødig Stilhed som det sømmer sig paa et Sted, hvor (ifald den allerhøieste Gud ikke selv i Nåde holder sin Haand over Arbeidet) den mindste Uforsigtighed ikke allene kan forvolde alle tilstedeværende Livs Forliis, men endog saavel dette Sted, som de omliggende i et øieblik kan forvandles til en Steenhob, formænes derfor at iagttage al mueligste Varsomhed og Forsigtighed ved Krudets Behandling, nøie efterlevende alt hvad til den Hensigt befales og erindres. Forbydes tillige alle og enhver paa det skarpeste og alvorligste, hvad enten de ere ved Krudets Behandling eller dets Transport, enten af Fortredelighed under Arbeidet, og endnu langt af Let-sindighed, at lade udgaae af deres Mund nogen Åder og Bander, eller nogen letsindig eller liderlig Snak, hvorved den Allerhøiestes Navn bliver vanæret og fortørnet, da saadanne, som deri befindes at have været overhørig og forbrudt sig, uden nogen Overbæren eller Undskyldning straks skal afgaae fra sit Arbeide, og overleveres Skildvagten til Forvaring indtil Arbeidet ere forbi, hvornæst de i Arest hensættes, for efter Rettens Kiendelse at lide Dom for sin forbrydelse.

Populær Stationsmester

I Bygdemagasinet nr. 4 hadde vi en del stoff fra jernbanens første tid i Røyken.

En av våre lesere var i besittelse av en del interessant stoff fra denne tiden. Dette har han sendt oss kopier av. Det gjelder et brev fra anleggsledelsen datert Syltinglie 1870 til formannskapet i Røyken. I dette protesterer ledelsen mot at det gis tillatelse til salg av øl og vin i forbindelse med herr. Vøliens danseplass.

Også et annet brev er adressert til formannskapet og er datert 1891. I dette andrar stasjonsmester Torkildsen "om at faa Tilladelse til at sælge Øl og Vin i Aaret 1892 paa samme Betingelser som laar".

Stasjonsmesteren og hans frue drev nemlig restaurant i stasjonsbygningen. Og en del av togene hadde spesielle spiseopphold på Røyken stasjon.

Den samme Torkildsen må forøvrig ha vært svært populær i bygda. Det viser et trykket lykkeønskingsbrev datert 1. desember 1906. Det er fra omkring 100 aktverdige personer i bygda og er sendt gjennom formannskapet. Torkildsen hadde da tjenestegjort 25 år på stasjonen. Og gaven var et kaffeservice i sølv.

Grunnen til at lykkeønskningene gikk gjennom formannskapet kan være at Torkildsen var medlem av herredstyret fra 1896 til 1901 og videre i årene 1905-07. I den siste perioden representerte han Centrapartiet. Han døde i 1911.

Vi gjengir lykkeønskingsbrevet i forminskert utgave på neste side fordi det gir en fin oversikt over kjente navn i bygda på denne tiden.

Hr. Stationsmester Torkildsen!

25 Aars ansvarsfull og pligtopfylldende Tjeneste ved Røken Jernbanestation giver os idag Anledning til for Dem gjennom Sormandskabet at udtrykke vor Lykønskning og Erkjendtlighed.

Røken, 1ste December 1906.

M. B. Gunnerud. Thorvald Baarsrud. B. Larsen. M. Nielsen. B. Johannesen. N. O. Slaatto. Olaf Holm. Nils B. Røppang. Johan Byggen. M. Aasaker. B. Sundby. P. Baarsrud. R. Joh. Leland. Bernh. Rjekstad. Olaf Sylling. Adam Baarsrud. Ludv. Bryhn. J. A. Sollestad. Otto Bryhn. Hans Ramton. Joh. Bovind. M. Riemetsrud. Otto Aasgaard. Bernh. Sollestad. Hans Wear. B. J. Graff. C. E. Vang. Harald Rjekstad. Balg. Bjørnstad. A. P. Nilsen. Bernt Sollestad. J. A. Sæviold. Bradr. Sollestad & Wear. C. B. Wear. Ludvig Haug. Bernt J. Haug. S. A. Behmer. Edv. C. Øistad. Paul C. Øistad. Harald Haug. Hans. B. Gullaug. Chr. Slemmestad. A. Torgersen. Adoli Karlsen. R. Driltianø. R. Riemetsen. Ole Bjørnstad. B. P. C. Soss. Gudbrand Gaardsrud. A. E. Vang. Mart. B. Jakslund. Erik M. Bjørnstad. Chr. Løken. Hans O. Beggum. Rjekstad Interessentskab. Thy. Vang. Edv. Bjørnstad. Rittil Grini. Bern. Bjørnstad. Oline Braaseth. Bagb. Skryseth. Hans O. Liverud. Lauritz A. Rjos. Edv. Askeslad. Dibrick Askeslad. Thea Enger. Martin B. Gutterrud. Karl J. Gutterrud. Martin J. Gutterrud. Edvard og Trygve Rud. Hans Slemmeslad. Hans Haraldsen. B. Hanssen. Hans Brøholdtskoven. Hans S. Oddevald. Ludv. Laheld. L. W. Langerud. Carl N. Holmen. Nitroglycerin-Compagniet, Engene. Olaf Byggen. Truls Syrand. S. Slater. Adam Henriksen. Hans Gunnerud. R. Bredesen. Andr. Ski, Øistad. Chr. Thorarud. Birgitte Ramton. Emma Bjerkaas. Hans A. Opsahl. Joh. C. Gjellum. Betsy Graff. J. B. Lund. Anders Olsen. Aug. Gran.

Folkeeventyr fra Røyken

Da Anders Killingstad kom som lærer til Røyken fikk han nokså tidlig råd fra sogneprest Jens Jansen om å samle folkeminner og han kom til å ta "ettertraksten" i begynnelsen av dette hundreåret. Samlingen hans "Sagn og overtro, huldre og nissehistorier" fyller 30 store sider i hans bygdebok "Røyken Bygd før og nu".

Nå hadde det alt hundre år tidligere vært noe av en eventyrstemning omkring Røyken og sjølve presten Christian Holst (1743-1824) som var midtpunktet i flere sagn med fanden som partner.

Mellom 1810-1815 bodde Andreas Faye som skolegutt hos "Røykenpresten". Denne tiden og miljøet i prestegården har han levende beskrevet i sin "Erindringer fra barndommen" (manuskriptet som hittil ikke har vært trykt, håper vi å kunne gjengi deler av i en årbok senere). Biblioteket i prestegården, og særlig at han på Kjekstad fikk låne Peder Claussøns "Snorreutgave" (av 1633) satte sinnet hans i brand. Han begynte tidlig å skrive ned eventyr og i 1833 utga han "Norske Sagn" som er vår første eventyrsamling. Dette året tok Peter Christen Asbjørnsen artium og var en tur i Røyken på sin første samlerferd. Han skrev opp fortellingen om Kari Trestakk den sommeren. Siden var han her både i 1840 og 1843. Flere av de eventyr han skrev opp her i Røyken brukte han som hovedfortelling i sine utgaver. Og her er listen over dem:

Kari Trestakk
Kong Kari og kong Fin
Arbeidsmannen og døtrene hans
Fugl Dam
Soria Moria slottet
Rike Per kremmer
Mannedatter og kjerringdatter
Presten og klokkeren (variant)
Gevorben soldat (fragment)
Grisethor (også kjent i Lier og Drammen)
Bjørnen og reven, fortalt av Hans Oddevald til E. Færden på Buskerud Amtsskole i Eiker 1876-77
Grisen som var lei av levemåten sin, har Færden også notert fra Røyken

P. Chr. Asbjørnsen besøkte også Andreas Faye som i mange år var sogneprest i Sande.

Bernt Bærem Svendsen

Th. Kittelsens
illustrasjon
til Fugl Dam.

HAR DU LEST EVENTYRET OM FUGL DAM I ASBJØRNSEN OG MOES EVENTYRSAMLING? DET SKREV ASBJØRNSEN NED DA HAN VAR I RØYKEN I 1843. AT EVENTYRET ER FORTALT I EN BYGD VED SJØEN ER TYDELIG, FOR HER ER IKKE BERG, DJUPE DALER OG SJU BLÅNER. I FUGL DAM DRAR PRINSENE MED SKIP TIL HAVS PÅ LEIT ETTER EN ØDE ØY HVOR PRINSESSENE SITTER FANGET, OG UNDERVEIS ER DET BÅDE TÅKE, STORM OG STYGGEVÆR.

- - - <> - - -

Fagfolk studerer Bygdemagasinet

Norsk Lokalhistorisk institutt, Folke Bernadottesvei 21, Oslo har også vist interesse for vårt lille lagsorgan. Gjennom en av våre medlemmer ble de kjent med bladet, og fikk straks en komplett samling f.o.m. nr. 1 t.o.m. nr. 5 tilsendt.

Instituttet vil gjerne bli fast "abonnent" på bladet, noe vi gjerne imøtekommer.

Røyken og Vinterlandbruksskolen

En del av våre medlemmer er etter hvert blitt flinke til å skaffe redaksjonen stoff og ideer om stoff til bladet vårt.

Nylig fikk vi låne "Vinterlandbruksskolens 50-års jubileumsberetning" fra 1936. Og den 19. november nå i år er det faktisk 100 år siden denne skolen ble stiftet i Kristiania. Dette var stort sett en ettårig skole med teori om vinteren og noe praksis om sommeren. Den ble fra starten drevet på privat basis.

Mellom permene i det 50 siders skriftet finner vi også Røyken nevnt. Allerede første skoleåret var en røykenbøring ved navn Nilsen elev ved skolen. Året etter finner vi ham som elev ved As høiere landbruksskole.

Da skolen i 1892 fikk mer statlig preg enn tidligere oppnevnte departementet en tilsyns-komitè. Og i dette tilsynet ble gårdbruker Bernhard Kjekstad fra Røyken formann. Så vidt vi kan se satt han i vervet til 1914. Kjekstad var forøvrig en av de ivrigste forkjemperne for å få gjort skolen offentlig.

"Lærlingehushønder" ble de gårdbrukere kalt som tok imot lærlingene i praktisk arbeide. I fortegnelsen over disse finner vi også Røyken-bønder. Det var i første rekke Bernhard Kjekstad selv foruten Gudbrand Kjekstad og A. P. Nilsen.

Bernh. Kjekstad.

Styret i Røyken historielag består av

formann	Terje Martinsen,	1380	Heggedal
nestformann	Bernt B. Svendsen,	3430	Spikkestad
kasserer	Harald Melvold,	3470	Slemmestad
sekretær	Frøydis Christoffersen,	3470	Slemmestad
styremedlem	Olaf Skryseth,	3440	Røyken
vararep.	Per Ølstad,	3470	Slemmestad
vararep.	Bjørn Brønner,	1380	Heggedal

Neste utgave

Lagsstyret tar sikte på at det heretter skal utgis 2 nummer av Bygdemagasinet i året.

Bygdemagasinet nr. 7 kan derfor først ventes ut på vårparten en gang, og nummer 8 i løpet av høsten -87.

OMSLAGET

Førstesiden

Røyken kirke har vært bygdas hovedkirke i mer enn tre kvart årtusen. Hvit og vakker kneiser steinkirken der oppe på høyden som bygdefolkets samlingsmerke i sorg og glede.

Klokkenes malmtunge klang oppe fra tårnet bringer sitt budskap langt ut over bygda. Og minnesmerkene på kirkegården fører tankene tilbake til bygdas gamle slekter.

Sistesiden

I snart 300 år har røykenbøringene lyttet til julemessen fra denne prekestolen i Røyken kirke.

Ved restaureringen av kirken i 1939 ble mange lag gammel maling fjernet og denne inskripsjonen kom til syne: "Kgl. Maj. Foged Jens Nielsen Anno 1695". Vi må vel kunne anta at fogden forærte kirken prekestolen dette året.

Den samme Jens var Foged på Bragernes og var kjent for å være en streng herre når det gjalt å drive inne skatter. Kanskje prekestolen skal være en form for avlat?

Prekestolen er i typisk renessansestil, en stilart som oppsto i Italia på 1400-tallet.

